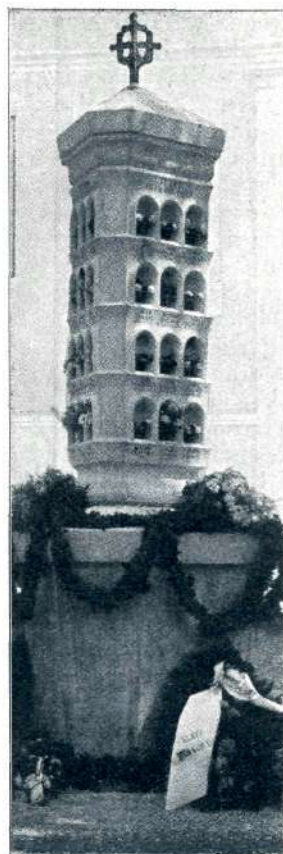

vzemanje narodnega blaga brez psihologije in kritike za anahronizem in nosi literarni struji skrajno reakcionarstvo. Razume se, da ne mislim Hribarja, banalnega lirika in epičnega dolgo-vezneža poznejših let. Lirika z Opeko, Medvedom, Ušeničnikom in dr. pa je bila vseskozi le sentenčnost, razumsko priličenje realnosti idealu, vidno ločena sicer in le po primeri speta, parafraza biblijskih molitev, prepesnenje filozofije, prigodništvo ob predmetu (apostrofiranje), dogodku (primica), osebi (posvetila) in kraju (Roma), preznačilni dvovrstični aforizmi in cimpermansko prazno skandiranje stopic in pozvan-klanje čistih rim (triolet, gazele). V prozi pa se očituje predvsem idealistična izbira snovi, nje prozorno-vzgojna obdelava, popisnost oseb, v oblake vzorov pridvignjenih, pa folklor običajev in noš in kraja (Suha Krajina), romantično jurčičevstvo, tipika nedeljske vasi in kmetstvo, vsebolj v svoji gesti. Sploh: tradicija romantično-poetičnega realizma v stilu, v snovi pa vaška idila in svet idealizirane gospode z gradu, kar daje lepotni sijaj in dvig v višino in se je smatralo kot reakcija proti socialistično-proletarskemu svetu naturalistov (edino Krek je napisal dve črtici iz »nižin«). Predvsem v dramati ki Medvedovi se je ta romantično-klasični tip najboljše uveljavljal, nikakor pa ne romantična strast, ki se je omejevala na minimum dovoljenega. Kaj pa je dovoljeno, je ugotavljala filozofija in kritika, ki je stala v istem znamenju racionalizma in bi jo lahko krstil z umetnostne strani za estetsko-dogmatično in filološko, idejno pa za moralistično-pedagoško in je z Lampetom in Bernikom sodila objektivno lepoto dela, v koliko se je približalo stoični mirnosti in šolsko ugotovljeni tehniki klasičnih del, tipu romana ali drame, pesem po zunanji dozorelosti forme in čistosti jezika; a sodbo je izrekala edino iz krščanskega verskega stališča in sociološkega vpliva, predvsem na vzgojo mladega človeka, ki je tej kritiki moralno merilo.

Tako je Fr. Lampe v svojih prvih letnikih praktično podal bazo, na kateri se je razvijalo vse leposlovno delo naslednjih let, mirno, po označenem pravilu do boja z Aškerčevim verizmom, ki ga je zaključil Finžgar z zahtevo po Colomovem moralno-vzgojnem realizmu. Boj s to strujo ni bil težak, kajti obema strujama je bila objektivnost, protiindividualnost skupna, lastno oblikovanje videza in konkretno gledanje na svet, le da ga je naturalist gledal skozi svoj temperament (izhodišče razvoja), DS pa skozi okno poetike (zatočišče vsega končanega): razloček torej le v izberi snovi in poudarku ideje. A prav ta čas nastopivša moderna »dekadenca« je nastopila z duhovno revolucijo, s preobratom gledanja in tvorjenja, s popolnoma nasprotnimi gesli: z neomejenim individualizmom, z ostro kritiko videza, s padcem vsega objektivnega, ustaljenega, zunanje prikojenega, prosta vsega, tudi nazorov družabne morale, iskajoča le v svoj lasten etos; stilistično pa razbijajoča »objektivno«

I. Vurnik: Spomenik padlih v Bohinjski Beli

formo, bolje: uklepajoča v nujno novi, adekvatnejši izraz subjektivnost doživetja. Nasprotje torej DS z oblikovnim načinom in oblikovanim svetom in oboje so njega kritiki obsodili: subjektivizem so smatrali za diametralno nasprotje »logični krščanski misli«, za izhodišče dvoma v spekulativno filozofijo, za boj racionalističnemu sistemu, kar je po vsej gotovosti tudi bil; nihilizem, ki se je očitoval v brezvoljni predestinaciji, vsepodirajoča kritika, naperjena proti vsemu nedotakljivemu, tudi proti krščanstvu in morali družbe, nesocialni individualni razmah osebnosti preko bližnjega, pa čeprav po svoji notranji nujnosti: to vse so bili elementi, katere so bili upravičeni zavračevati iz izven-umetniških vidikov, kar so storili, a izhajajoč iz stare reakcionarne umetnostne vzgoje je tudi niso umetnostno doumeli. Iz prepričanja v fiksen recept idealističnega ustvarjanja, ki zahteva en žarek teme in dva žarka luči, da razumsko dvigne z jasno vzgojno tendenco stavbo v višino, k Bogu — se niso mogli vživeti v intuitivne globine novoidealističnega stvarjanja in so tako zavrgli i oblikovanje čustev kot takih: »z njimi se uganjajo le živalski instinkti«. Umetnostna težnja te dobe je bila, ostati pri »zdravem okusu naroda«, kar se je v svojih posledicah pokazalo kot dobro, a se je prej moral še preboleti in asimilirati svež zagon moderne. Ta asimilacija